

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК РЕСУРС РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Пожуєв В.І. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті вивчається актуальність дослідження інформатизації як ресурсу сучасного українського суспільства; сутності і значення управлінської інформації для кожної організації та її місця в управлінському процесі. Визначається понятійно-категоріальний апарат інформаційної парадигми сучасного українського суспільства, направлений на формування інформаційного суспільства; аналізується Національна програма інформатизації, яка виявляє слабкі сторони цього складного явища сучасного прогресу.

In this article the relevance of research information as a resource of modern Ukrainian society, the nature and importance of management information for each organization and its place in the management process. Determine the conceptual and categorical aid information paradigm of modern Ukrainian society, aimed at the formation of information society; analyzed National program of informatization, which detects weak sides of this complex phenomenon of modern progress.

Ключові слова

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ, РЕСУРС СУСПІЛЬСТВА, ІНФОРМАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО, ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, УПРАВЛІНСЬКА ІНФОРМАЦІЯ, СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС СУСПІЛЬСТВА, ІНФОРМАЦІЙНА ЦИВІЛІЗАЦІЯ, НАЦІОНАЛЬНА ПРОГРАМА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Вступ

Актуальність дослідження даної теми не викликає сумнівів, так як у сучасному українському суспільстві інформатизація є важливим засобом організації і регулювання приватної і суспільної життєдіяльності, однією із форм закріплення і розповсюдження знань, дієвим інструментом і «матерією» управління. Тому рух до «інформаційного суспільства» ще більше підсилює роль інформації у вирішенні будь-яких людських проблем. У таких умовах отримання нової інформації, збереження і пошук вже створеної, адекватне розуміння і край необхідне використання інформації стає вже важкою справою, яка вимагає часу, сил і засобів, створення спеціальних структур чи систем, застосування найновішої техніки і технології в усіх організаціях і вищих навчальних закладах. Робота з інформацією сьогодні перетворюється у всебічне і масове заняття людей, а сама інформація виступає основним джерелом інтенсифікації і гармонізації суспільного розвитку. Перед суспільством стає проблема оволодіння

інформацією, її організації, каналів руху, способів осмислення та оцінки, механізмів ефективного використання на практиці. Якщо у розвитку інформаційних технологій не будуть прийняті заходи, які упорядковують їх застосування, то суспільство може «потонути» в інформації, залишитися тільки з її «розголосами», якими і так переповнене так зване інформаційне поле. Створюється парадокс: велика кількість інформації створює інформаційні ілюзії, а люди втрачають достовірну і реально потрібну інформацію. Останнє створює засади не тільки для підвищення інтелектуальних можливостей «середньої» людини, але і сприяє інтенсифікації інформаційних процесів, що виводить людство на якісно новий етап розвитку, який характеризується новим поділом праці і виникає навколо інтелектуальної власності.

Звичайно, що інформація як сукупність будь-яких даних, фактів, свідчень, характеристик про відповідні явища, процеси, відносини, події, зібраних і систематизованих у необхідних для використання формах, складає основу управління будь-то організацією, фірмою чи установою. Адже, управлінські процеси – це пошук, фіксація, аналіз, оцінка, закріплення, розповсюдження соціальної інформації, тобто тієї інформації, яка пов'язана з відображенням, пізнанням і перетворенням різних форм життєдіяльності людей. Проте, і це саме важливе, що в управлінні взагалі відбувається взаємодія не з усією інформацією, а тільки з тією, яка безпосередньо необхідна для формування управлінських впливів. Мова йде про управлінську інформацію, розвиток інформаційних технологій, Національну програму інформатизації.

Мета статті

- проаналізувати актуальність дослідження інформатизації як ресурсу сучасного розвитку суспільства;
- розкрити сутність і значення управлінської інформації та її місце в управлінському процесі;
- визначити понятійно-категоріальний апарат парадигми інформаційного суспільства;
- розглянути процеси інформатизації, які відбуваються в сучасному українському суспільстві;
- дослідити сутність нової концепції Національної програми інформатизації (НПІ);
- обґрунтувати шляхи і напрями оптимізації інформатизації в сучасному українському суспільстві.

Обговорення проблеми

Тема інформатизації як ресурсу сучасного розвитку суспільства належить до тем, які визначають собою формування інформаційного простору епохи. Саме вона безпосередньо пов'язана з найважливішими епохальними подіями, що формують управлінський ландшафт суспільства. Констатація фактів очевидного й стрімкого Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства

розширення проблематики, пов'язаної з інформатизацією, з одного боку, та зростання зацікавленості такими питаннями в постмодерний період, з іншого, стали наслідками численних соціокультурних викликів і змін. Завдяки таким чинникам і загальному напруженню культурної ситуації для більшості сучасних дослідників є цілком очевидним те, що чим далі людство просуватиметься в новому столітті по шляху прогресу, тим більшої актуальності набуватимуть питання, які безпосередньо пов'язані з темою інформатизації.

Інформатизація – це організаційний соціально-економічний та науково-технічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб та реалізації прав громадян, органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій, суспільних об'єднань на основі формування та використання інформаційних ресурсів. Інформатизація – сукупність взаємопов'язаних політичних, соціально-економічних, організаційних, науково-технічних, виробничих процесів використання інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) в усіх сферах соціально-політичного, соціально-економічного, культурного життя суспільства, спрямованих на автоматизацію виробничих процесів і процесів управління, на забезпечення прав юридичних та фізичних осіб отримувати, зберігати та поширювати інформацію (Концепція Національної програми інформатизації). **Інформаційні ресурси** – це окремі документи і окремі масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах). **Інформаційна система** – це організаційно упорядкована сукупність документів (масивів документів) та інформаційних технологій, у тому числі з використанням засобів обчислювальної техніки та зв'язку, які реалізують інформаційні процеси. **Інформаційні якості** – це згущення інформації, які заключаються в рішеннях, що відображає управлінську ситуацію, задачу, проблему і включає потенціал управлінських впливів, покликаних перевести їх на новий рівень. **Інформаційні процеси** – це процеси створення, збирання, оброблення, накопичення, збереження, розповсюдження і споживання інформації. **Управлінська інформація** – це частина соціальної інформації, яку виокремлено із загального масиву інформації згідно з критеріями обслуговування процесів формування і реалізації управлінських впливів. **Інформаційна технологія (ІТ)** – сукупність методів, виробничих і програмно-технологічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюг, який забезпечує збирання, зберігання, оброблення, вивід і поширення інформації.

Національна програма інформатизації (НПІ) – це комплекс взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері інформатизації, узгодженої із соціально-економічною програмою розвитку країни. **Сфера інформаційних технологій** – сукупність

Пожуєв В.І., 2009

суб'єктів господарювання, результатами економічної діяльності яких є виробництво та продаж програмних засобів і баз даних, комп'ютерів, периферійних і друкарських пристроїв, терміналів, магнітних та оптичних зчитувальних пристроїв, машин для оброблення та записування вхідних даних у цифровому вигляді та надання послуг, пов'язаних із проектуванням, реалізацією, впровадженням й обслуговуванням програмного забезпечення, комп'ютерного обладнання, комп'ютерних мереж. **Сфера інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ)** – сукупність суб'єктів господарювання сфери інформаційних технологій і суб'єктів, результатами економічної діяльності яких є виробництво, продаж телекомунікаційного обладнання та надання телекомунікаційних послуг.

Отже, актуальність досягнення того, чим насправді є інформатизація як ресурс суспільства, передусім, визначається особливостями соціокультурного розвитку сучасного розвитку сучасного світу, зокрема різким стрибком у розвитку засобів комунікації та обробки інформації (створення комп'ютерів, комп'ютерних мереж, факсимільного зв'язку тощо). Нагальність дослідження теми інформатизації як ресурсу сучасного розвитку суспільства підсилює і факт глибинної управлінської кризи на всіх рівнях суспільства – від національного до цивілізаційного. Руйнування структур і моделей управління в «постсучасному» світі відбувається з дивовижною швидкістю та призводить до фатальних наслідків. На межі ХХ-ХХІ ст. **феномен інформатизації** привертає все більшу увагу дослідників, він стає об'єктом соціологічних, культурологічних, історичних, технічних досліджень. Разом з тим, розробка теми інформатизації має довгу історію у західній філософії, соціології, технічних науках, інформаціології, які досліджують здійснення інформаційного вибуху, в результаті якого **інформація** перетворюється на стратегічний ресурс суспільства.

Інформація необхідна для будь-якої організації, без інформації керівник будь-якого рівня не може прийняти ключових рішень, а відділи не можуть перетворити інформацію на продукт. **Інформація** – це свідчення про оточуючий світ, які відображаються у свідомості людства, зафіксовані будь-яким способом і тому володіють властивостями відтворюваності. Інформація є технологічною основою для управління, так як саме за її допомогою проектується і здійснюються управлінський вплив. **Інформація в управлінні** – це сукупність свідчень, за допомогою яких розробляються управлінські рішення і здійснюється управлінський вплив. Вона може бути об'єктивною (факти, документи) і суб'єктивною (судження, думки). Одним із головних інформаційних джерел являються люди, так як інформація, яку використовують в управлінні, є продуктом діяльності людини. Без наявності відповідної інформації керівник не тільки не

Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства

може ефективно управляти, але й не може ефективно виконувати свої посадові обов'язки. Ключовим обмеженням використання інформації являється людина, так як саме тільки вона може сприймати цю інформацію, або ж її не сприймати зовсім. Тому керівник перш за все має потребу в інформації про все, що відбувається у зовнішньому середовищі і що має будь-яке відношення до очолюваної ним організації. В устремлінні отримати таку інформацію керівник стикається з інформаційним потоком, в контексті якого він виокремлює ті масиви інформації (блоки), які йому дійсно необхідні. Керівника цікавить положення про стан його організації в оточуючому середовищі (зовнішньому і внутрішньому) з метою вироблення стратегії розвитку організації на перспективу. **Управлінська інформація** володіє наступними характеристиками: об'єм (збиткова, недостатня, достовірна), достовірність (правдива, гіпотетична), вартість, насиченість, відкритість (секретна, конфіденційна, публічна), цінність, своєчасність (вчасна, запізнена), структурованість (структурована, неструктурована), корисність (корисна, некорисна).

Нині на розвиток світової економіки суттєво впливає **інформатизація**, що не лише перебудовує економіку, але й прискорює її зростання та зумовлює соціальну трансформацію суспільства. Великого соціального значення набула освіта та інформаційна безпека особи; інформація та знання стали ключовими факторами виробництва, а сфера інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) - важливим інструментом, який надає державам шанс не опинитися на узбіччі соціального прогресу. Основний напрям державної політики у сфері інформатизації, що спрямовує ІКТ на підвищення ефективності виробничих процесів та управління, - формування інформаційного суспільства та сфери інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) як галузі економіки. Ці два поняття розрізняють і не ототожнюють інформатизацію зі сферою інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ) як самодостатньою та високо динамічною галуззю економіки. Дана концепція формулює **державну політику в сфері інформатизації та визначає Національну програму інформатизації** як один із механізмів цієї політики. З метою створення належних умов для прискореного економічного та соціального розвитку України, суттєвого поліпшення умов життя людей, забезпечення відкритості і прозорості функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, реалізації конституційних прав громадян в Указі Президента України від 20.10.2005 №1497 визначено, що розвиток інформаційного суспільства та впровадження новітніх ІТ в усіх сферах суспільного життя, діяльності центральних і регіональних органів влади є одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Прискорення інформатизації визначається низьким рівнем економіки. За абсолютними витратами Україна займає останні місця в Європі та поступається сусідам – новим членам ЄС – за всіма показниками інформатизації (щільність покриття території та пропускна здатність телекомунікаційних і комп'ютерних мереж, користувачів Інтернет на 1000 душ населення, пропорція користувачів широкосмугового Інтернету до загальної їх кількості тощо). У доступі до Інтернет з вираженою регіональною диспропорцією розподілу користувачів (переважно м. Києва та Київської області) Україна значно поступається розвиненим країнам: 3,8 млн. активних користувачів у 2003 р., 5,6 млн. – у 2005 р. (85 місце у світі; 12% населення); 8,4 млн. – у 2006 р. (18% населення). Світова тенденція свідчить, що загальний обсяг витрат на інформаційні та комунікаційні технології, стартувавши у 2001 р. з 2-х трильйонів доларів США, до 2009 р. досягне 4-х. А відставання України триває, на що вказує її місце у трійці аутсайдерів серед 68 країн світу у рейтингу за рівнем розвитку ІКТ за 36-ма індикаторами. Динаміка цього показника свідчить про стагнацію України. За даними World Economic Forum, у 2006 р. Україна посіла 78 місце (проти 68 у 2005 р.) серед 125 країн світу за індексом конкурентоспроможності економіки, який визначають за 11-ма індикаторами. Так, **забезпечення ІКТ** охорони здоров'я оцінено 74-м місцем України у світі, вищої школи - 69, середньої школи - 94, підвищення кваліфікації - 48, технологічної готовності – 90, продуктивності ринку - 80, розвитку бізнесу -76, інновацій -73, інституцій - 86, інфраструктури -104, макроекономіки - 69. Стан інформатизації відобразили такі інституції та інфраструктури, технологічної готовності, продуктивності ринку та середньої школи, що наочно ілюструється нерозвиненістю інфраструктури інформатизації, відсутністю засобів електронної комерції чи слабкою оснащеністю ІКТ середньої школи, особливо сільської.

Завдання (проекти) інформатизації в складі НПІ спрямовані на вирішення завдань у таких пріоритетних напрямках:

- 1) нормативно-правове забезпечення процесів інформатизації;
- 2) розвиток національної інфраструктури інформатизації;
- 3) забезпечення конституційних прав особи;
- 4) забезпечення національних інтересів України у сфері ІКТ, її інформаційного суверенітету, створення захищеного інформаційного простору;
- 5) інформатизація процесів державного управління;
- 6) інформатизація в сфері науки, освіти і культури.

Інформатизація науки, освіти і культури потребує:

- створення глобальної комп'ютерної мережі освіти та науки, впровадження системи державних і приватних центрів масового навчання населення, індивідуальних систем безперервного

підвищення кваліфікації на основі комп'ютерних навчальних курсів та інтелектуальних і дистанційних ІТ навчання;

- поширення випуску навчальної літератури в електронній формі;
- вдосконалення змісту, методів і засобів навчання за світовими стандартами у вищій і загальноосвітніх школах на основі спеціальних телевізійних каналів, впровадження методик і програмно-технічних засобів дистанційного навчання для кадрового забезпечення усіх напрямів інформатизації на підставі демографічних змін і таких заходів подолання невідповідності рівня підготовки випускників вимогам бізнесу, як проходження виробничої практики, самостійна робота студентів у спільних з бізнесом лабораторіях і цехах;
- удосконалення управління освітою та наукою;
- інтеграція вітчизняної науки у світову науку;
- розвиток потужної системи науково-технічної інформації й формування інтегрованої системи науково-освітніх інформаційних ресурсів, побудова єдиного науково-освітнього простору, здатного взаємодіяти із зовнішнім світом;
- підтримка вітчизняних науковців і виробників у реалізації та впровадженні перспективних комп'ютерних засобів, програмного продукту та інтелектуальних ІТ;

Реалізація проектів НПІ забезпечить: 1) якісно новий рівень управління державою та суспільством взагалі; 2) сприяння демократизації суспільства та доступність національних і світових інформаційних ресурсів для широкого кола користувачів; 3) зростання якості навчання на всіх рівнях освіти та підвищення кваліфікації; 4) скорочення термінів наукових досліджень і розробок конкурентоспроможних ІКТ, розширення міжнародної співпраці науковців і нарощування експортного потенціалу країни.

Таким чином, слід відмітити, **що інформатизація** як ресурс суспільства являє собою перебудову й збагачення інформаційно-комунікативної основи функціонування сучасного українського суспільства і його найважливіших підсистем: виробництва, управління, науки, освіти, сфери послуг, грошово-касових операцій, медицини, охорони навколишнього середовща, побуту і сфери особистої трудової діяльності людини та ін. Технічною базою інформатизації є комп'ютерна і телекомунікаційна техніка (персональні ЕО, електронна пошта, відеосистеми, системи штучного інтелекту), що становлять систему нових інформаційних технологій. Інформатизація повинна забезпечити широкий доступ громадян до накопиченого в суспільстві знання (інформаційних ресурсів), знати організаційні, технологічні, політичні та інші обмеження у сфері циркулювання інформації в соціальному організмі країни. Слід забезпечити інформаційну захищеність людини з урахуванням інтересів держави та її установ, тих даних, які не підлягають

розголошенню. Інформатизація як ресурс суспільства поєднується з його інтелектуалізацією – розвитком соціального інтелекту.

Висновки

Отже, **інформація як ресурс суспільства** направлена на постійний розвиток і удосконалення інформаційних систем, які являють собою складні динамічні системи із зворотним зв'язком, що використовуються для забезпечення інформацією процесів ефективного управління в суспільстві. Особливістю інформаційних систем є наявність у них керуючої і керованої підсистем та механізму переробки даних, за допомогою яких упорядковуються елементи і структури систем, координується та регулюється взаємодія системи з зовнішнім середовищем. Управління може здійснюватися тільки в тому випадку, коли керована підсистема одержуватиме інформацію про ефект, досягнутий діяльністю керованої підсистеми. Наявність зворотного зв'язку є умовою цілеспрямованого управління. Кінцевою метою дії інформаційних технологій та інформатизації як ресурсу суспільства є оптимізація управління об'єктом, забезпечення найкориснішого ефекту за найменших зусиль.

Перспективи подальших наукових досліджень:

- формування концепції інформатизації сучасного українського суспільства;
- дослідження шляхів і напрямів упровадження Національної програми інформатизації суспільства;
- дослідження шляхів і напрямів оптимізації упровадження інформаційних технологій у вищій школі в умовах глобалізації.

Джерела

1. Социально-экономические проблемы информационного общества/ Под ред. д.э.н., проф. Л.Г.Мельника.- сумы: ИТД «Университетская книга», 2005.- 430 с.
2. Там же, с.35.
3. Уэбстер Ф. Теория информационного общества.- М.: Аспект Пресс, 2004.
4. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. – М.: Прогресс-Традиция, 2000.
5. Бек У. Что такое глобализация? – М.:Прогресс-Традиция, 2001.
6. Хантер Дж.Д., Йейтс Дж. Мир американских глобализаторов // Многоликая глобализация / Под ред. П.Бергера и С.Хантингтона.- М.: Аспект Пресс, 2004.- с.341-377.
7. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе.- Екатеринбург: У-Фактория, 2004.
8. Нейсбит Дж.Мегатренды.- М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003.
9. Гор А. Атака на разум.- СПб- Амфора, 2008.- С. 123-125.

10. Нейсбит Дж. Высокая технология, глубокая гуманность: Технологии и наши поиски смысла.- М.: АСТ Транзиткнига, 2005.
11. Тоффлер Э. Революционное богатство. - М.: АСТ: АТ Москва: Профиздат, 2008.
12. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего.- М.: Академическимй проект: Фонд»Мир», 2005.
13. Горкхаймер М. Критика інструментального розуму. - К.: ППС-2002, 2006.
14. Масуда Й. Гіпотеза про генезис Homo intellegens / Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч.посібник.- К.:Либідь, 1996.
15. Барлоу Дж.П. Декларация независимости кимберпространства // Информационное общество: б.- М.: «Издательство АСТ», 2004. - С. 349-352.
16. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество. - М.: 2003.- 436 с.
17. Генон Р. Кризис современного мира // Избранные произведения. - М.: «Беловодье». 2004. - 304 с.
18. Дятлов С.А. Информационная парадигма социально-экономического развития // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. - СПб: Изд-во СПбУЭФ, 1995.- №3-4. - С.17-30.
19. Дятлов С.А. Предмет и метод теории информационной экономики // Экономическая теория на пороге XXI века. – М.: Юристъ, 1995. - С. 497-519.
20. Дятлов С.А. Информационные основы экономических отношений // Гуманитарные науки.- СПб:ИСЭП РАН, 1998. - №2. - с.25-34.

Стаття надійшла 10.09.09р.